

Lilla boken B

Ktêbukek Derbarei zaruk nabunê – Ager u çareseri

1. Manayê Nazukiê çie?

Nezuki manayê wê ewe ku kesek neşêt zaruka çêbiket pişti dwazde miha ji êk nêzikbuna berdwama ne parasti. Nezuki kar liser jut mrovên heftê heta dehê diket. Manayê vêji eveie ku, li Swidê, nêziki 250,000 jut mruva li temenê zawzêyê bê viana xwe zarook nynin. Pitiry van jut mruva pişti hingee zareuk dibin çi bi xwe u çi bi rêkên harikarya nazukyê.

Hevsenganek jibu nezukyê bi pêyê patronekye u hingava awily taqikirina jin u zelumie bu dytina egerên wê barê. Lêvekulineka asa dury şeş miha vedikêşit. Hindek taqikirinji viabit li demean cya yê dewrê bhêne kirineveji kar liser drêjia demê taqikirinê diket.

Levekulina nezukiyê çêdbit diltengyê drusteket bu mruvi li gelek rêkan. Demê pêtvi bu taqikirinê bixweji maya diltengyêye u herwesa gelek nexweşe libarekê wesa taybet ligel keseky biaxvi. Ji vêji pitir ewe ku rêkên taqikrên hindek jara hindek nereheti digelda heye. Belê gelek jutên mruva dumahyê gelek dilxweş dibin ku wana peiwendi bi pzişkeki kir jibo harikaryê.

2. Em çawa karvedidin dema dizanin ku em neşên bi halekê bkevin?

Gelek ji me bi girji karvedidin dema xewna habuna zaruka belave dbyt. Belê helbete, karvedanên me ne weki êkin, eveji dsivrite ser kesê me, şarezayên me, rawştên me u herwesa peiwendiên me yê kumelgehêji dighurit jiber gringya zaruka u ew wêneia ku me bu xwe çêkiri. Li vê bare u barên tengên diji gelek gringe ku kasên di li dewrên mruvi hebin ku bikarin piştgiriyê u tegehîştên bu mruvi berhev biken.

Vekulinên jura u jur ku le gelek beşên jihanê hatine kirin diar diken ku nezuki mayê diltengyê, dilnexuşyê u drun têkçunêye. Herwesa nezuky barek gran diavête ser peiwendiyên hestewer u zawzêki.

Dema zarukbina me metrsi dkevite ser, karê xwe liser barên gringên sêksi. Gelek karvedanên zalam u afreta weki êkin, dilnexuşi, u bê-omêdi. Belê em van h esta bi rêkên juda derdibryn. Eveji dê bite egerê têknegehştên u herwesa çêdbit granyên diji bêxite ser peiwendian. Li vê dema naxuş, juta harikari pêtvia da bizanin ku barê wana bi leze u pêtvi bi çareseryê heie. Gelek gringe ku bi dwiv harikaria pispuri bikevin, ne bitnê dema ku hest dikan jiana wana bu çi nine, balê daku xwe biparêzin ji wê barê. Hemi kilinikên IVFê dikarin Amujgarên pispuri amadeken ku zanyaryên pispuri hene u herwesa dem hene bu axiftinê li barên nexweş. Amujgari derfetê didete kesan ku hestên xwe, hizrên xwe u gelek pirsyara biklene axiftin.

Li vê astê, digel hemi levekulinê u çareseryê bu nezukyê, gelek kes hest diken ku her xulekekê anji pitir ji jiana wana digel vê griftê dçit. Belê ev qunaxa he gelek pê naçit. Bu gelek kesan, bi zigbune u zarukan dumahi pê dhêt. Bale, bu wan kesaji avên ku ne bextewerin, wana niziktir diket ji grifta zaruk nabunê. Çareseri naşên heta hetayê berdwambin.

3. Egerên belav bu bê zaroyiya neşxwe

Egerên bihoya jinkê

- ✓ Qpatbuna tamam anji beşek ji boryê falubi
- ✓ Endometriosis
- ✓ Nedrustya hormonan
- ✓ Zaro jiberçuna lidwiv êk
- ✓ Çareserya berya şêrpencê
- ✓ Fibroidên rehmi (myomas) u ghurinên di li rehmi

Egerên bihoya zelami

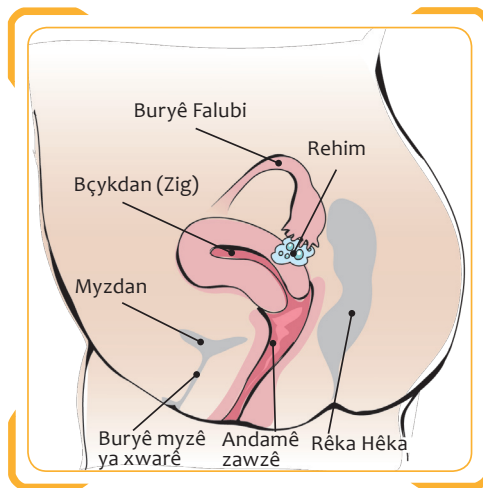
- ✓ Nebaşya Spêrma/nebuna spêrma
- ✓ Nevebine rêkên spêrman
- ✓ Nedrustya hormonan
- ✓ Nekarkirina beşê zalami
- ✓ Çareserya berya şêrpencê
- ✓ Bikaranin anji bikaranina gelek bu stiroida

Li hindek jaran, nezuki bihoyê alê zalami u jinkê pêkveve u hindek jaraji kes neşêt hoyên wê bizanit (Dbêjinê “Nezuka ne ruhinkri”).

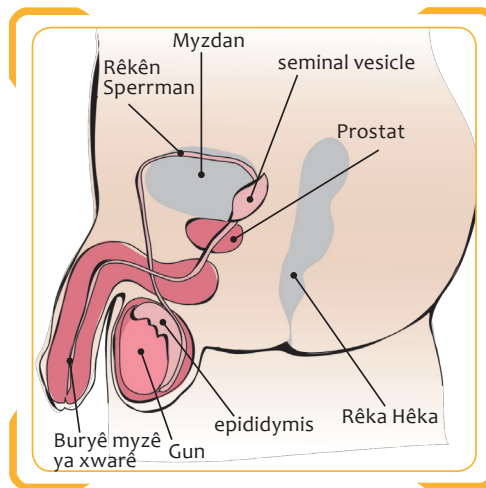
Ew kesên qelew u kesên lawaz grift hene zaruk hebin eveji egera wêie ku afretên wesa kêm hêk dibin u anji êkjarî hêk nabin. Belgehên nişandau hene dbêjin ku griftên zaruk nebune bxwe naminin dema afret kêşa xwe dhinite astê asa u bidwiv amojgaryê u harikaryê digerhit. Jigare kêşan u vexwarina alkholêji kareka nêgetivên hein liser nezuka zalam u jinkê.

Twê u Fisiolocyet

Twêya Afretê

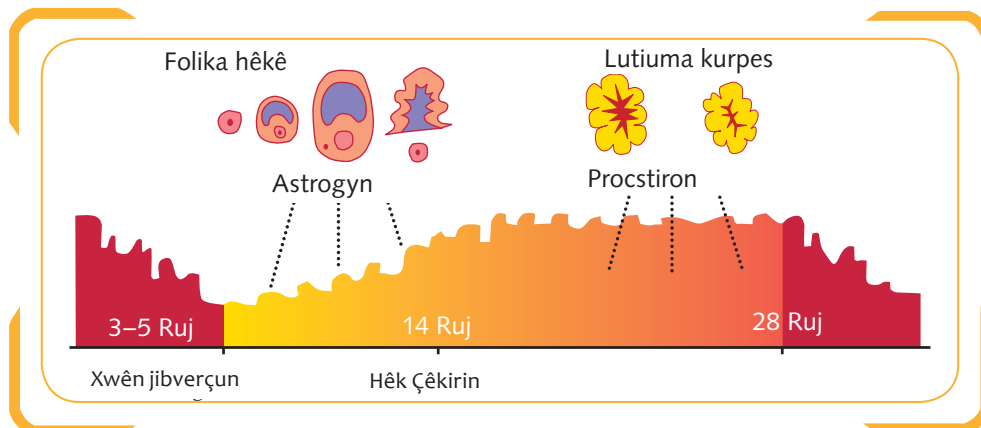

Twêya Zalami

4. Dewra heyvê

- Dewra Hayvê ya afretê mji layê karkirna niveka hormonên hypofisy dhête control kirin (FŞ u LH) u hormonên rehmy (astrogyn u progesterêk).
- Li destpêka dewra heyvê, FŞ u LH geşekirnaa folike hêke handide, ew hêkên ku tnêek ji wana bi timami pêdgehî. Ev folikêstrogynê çê diket, ewji we li diwarên rehmi diket ku biwermit jibu xwe amadekirn jibu wergirtina hêkê pytay.

- Astên blin li LHê dest bi prosa hêk çêkirinê diken, dema folik dhête diranê hêk dhête azadkirin bu nav qnali falubiopian. Folik wê demê dhête ghurin bu procstiona-judakryên lutium, ku karê wê yê sereki ewe ku çandinê binejih biket.

Hêk dikarin bhêne peyin kirin bu 12-24 demjimêra pişti ku hêk dhête azadkirin, belê sperm bu çand ruja djin!

5. Çareserie bê zaroyiya bêdesty

Handana Hormoni

Dema rêka handana hormonan dhête bikaranin, gelek gringe ku controla hormona çêkirina hêke ya afretêe (LH). Gelek çareseryên hormone bi kêmkirina çêkirina LHê dest pê diket. Eveji bi çand rêka dhête kirin, bu nmune, bikarnana dermani li rêka sipra difnê, derzika andji hebka.

Handana Hêk Çêkirinê

Ev rêke dhête bikaranin dema afretê griftên çêkirina hêkê hebit u eveji dibite egerê têkçunaa dewra hayvê anji nemana dewrê. Ev çareserie he dhête kirini li rêka hebpa anji derzika bi merama pêgehandina hêke u drustkirina wê.

Insiminaşon

Li vê rêkê , vyabir sperm bgehite hêkê u bixwe hêkê bfinisinit. Ev rêke dhête bikaranin dema çi eger bu nebina zaruke heia lidef juta, u li haleta nezukia zelami. Insiminaşn li rêka birna jurve ya plastikeka tenik bu nav beşê zawzêya afretêe u avêtina spërma bu jurvêv rêke harikarya spërma diket daku bigehite hêkê.

IVF (In vitro-fertilisation/biruka teqikirnea-tubê)

Ev rêke dhête bikaranin li hemi halatên bê zarukyê ku ne bi destê jutaya. Çareserya IVFê we li rahmi diket ku hêka pitir çêket, pitir li demean di. Eveji li rêke derzik lédana hormona çêkirin folikê her ruj bu dema 10 ta 14 roja.

Handan dihête temaşe kirin u control kirin li rêka wergitina nmunên xwinê u herwesa bi rêka sonarê.,Li şevê, 2 roja beri hêk bhên danan derzika HCG dhête danan bu temembuna folikê. Hêk dhêne kumkirin 34 bu 39 demjimêra pişti ve derzikê.

Wergirtina hêkê/ Handana folikê

Gelek asayie ku hest bi girjyê bikei beri vê prose, bitaybet eger jara awli bitn, beri wergirtina hêkê, dê dermanên kêmkirina êşe xwet anji dewrmanin bêhoşker. Hindek klinik akupenkçerê diden jbli rêkên êş kêmkirine.

Bikaranina sorani li rêke jhê zawzêya afretê bu ruhî kirina rêkê, her folikek dhête drezikirin u ava têda dhête kêşan u brêka mikroskopê dhête taqikirin. Hêk dhête danan liser sênikekê liser amêra incubatorê . Li wê rujêda zelamji nmunên spërma didet. Spêrm dhêne şuştin bu fisandina hêkê.

Derzikên biçwik (ICSI)

ICSI Kurteia bu derzi lêdana spêrmen Kyttoplasmic. Ev rêke dhête bikar anin dema hatu çwê spërma kême u sperm neşên hêki bifisinene. Libin mikroskopê, sperm dhête kêşan bu nav sundeka biçwik jbili bu nav hêkêl. Çareseria juta çi jyawazi nine ligel rêka asaya IVFa çareserikirinê. Hêk her bi wê rêkê dhêne kumkirin u u derzikên biçwik li wê ruje dhêne danana li taqigehê.

Veguhjastina Imbory (ET)/Veguhastina hêkên fisandi

Toja pişti komkirina hêka, dhêne temeşekirin daku bizanin ku yên hatine fisandin. Hêk bu du roja heta pênj roja dhêne hêlan bu geşbunê. Imbroyek, anji 2 imbroy li barên taybet dhêne hilbejartin bu veguhastnê bu nav zgê afretê. Eger imbroyên zêde yên tendrusti baş hatine çêkirin, dêhêne hilgirtin u qerisandin bu çareseryên di. Şarat rêke didet ku imbroy bu maweya pênj salan bhêne qerisandin.

Veguhastina imbroya pêtvi bi amadekirinê nine. Belê vyabit nesaxi mizdanaxwe tiji miz bhêlit daku procê bisanahi bêexit. Kathederek biçwik dêhête frêkirin bu jurve bu dananan imbroy dinav zgê afretê. Ev prusa he çand xuleka vedkêşit u çi azar nine.

Li dem, a pişti veguhêstnê, folik dê bite lute ku hormona procstironê çêdiket. Dê procstironê wergrit li rre derzika anji li rêka ftêlen xwarê jibu harikaryê li astên geşebunên awilyi heta demê taqikirina zigbune dhêt. Procistron harikarya diwarêb rahmi didet daku çêtir bikarit hêka vegryt.

Imbroyên qersi, anji befir helhay dhêne veguhastin an li demê dewra hayvê anji li dema çaraserya hormone.

Karvedanên çareseryê

Dosên zêde yên hormona bu heie we li rehmi biket ku pitir ji pêtvi çêket, bu nmune, gelek folika çêket.

Nişanên zêde karkirnê weki zig werminêya u zig êşêya. Hindek afretji dê hest bi nefe tengyê ken. Eger her êk ji van nişana li def te derket, eve vyabit zwi peywendî bi klinika IVF bikei anji nêziktrin klinika tendrustya afretan. Bu heyaji ku afreti pêtvi bi agehdarya nexuşxanêji hebit, belê gelek jaraji çend rujek ji behin vedanê li maleji gelek baş dbit.

6. Hingav bi hingav jibu çareserya IVFê

1. Handana Hormona

a) Beri handana hormonan, çêkirina afretê bu hormonên (FSH, LH) u karên rehmi dhêne rêkxistin anji seknandinbi rêka sipra difnê, derzikaan anji hepka.

b) Li hivya dewra heyvaa xwe ya sruşti be

2. Handan

Geşekirin u handana folikan birêka derzikên hormonaye. Çend nmunên xwinê dhêne standin bu taqikirina karkirinê.

3. Teqikirin

Taqikirina sonarê ya leşê afretê dhête kirin bu jimartina jimara folika taqikirina geşa wana u diwarên rahmi.

4. Derzika Folikê

Folikên pêgehişti dhêne derzidan li rêka derzikekê ku bi amêrê sonerêve hatie grêdan u hêk dhêne kumkirin.

5. Lêvekulin u Kelçer

Hêk dêhêne taqikirin u qebarekirin libin mikroskopê.

6. Xwe Amadekirin

Spêrm dêhêne amadekirin bu fisandina hêkê.

7. Pyty

Spêrm dêhêna danan ligel hêka.

8. Behirkirin

Du roja pişti hek fisandinê, hêk dest bi beşbunê diket u başye wê dhête qebarekirin beri guhastnê.

9. Veguhastina Imbryo

Pişti 2 buş roja ji kelçerkirinê, imbroy dhête veguhastin bu nav leşê afretê brêka kathiderekê tenik.

10. Piştgria Hormoni

Hormon li demê pişti veguhatinê dhêne danan bu zêdekirina çêbuna zighebunê.

11. Zighebun

Eger 18 roja pişty veguhastnê taqikirina zighebunê positive bu, Eve vyabit zighebu ji layên taqikirina sonerê bhête takidkirin pişti 3 bu 5 heftya.

7. Çareserya nezukya zelami

Egerên nezukya zelami gelek in. Bu nîmune, bu heya ku zelum spêrma baş drust diket, belê negehandin nîveka epididymides u buryên xwina siminelê we diken ku sperm kum binin. Hindek egerên di şti têkçune systema demaran, bibrdayêb maji anji birpîra piştê anji hewên bery demê.

Evru, gelek rêk hene, u pitir ji berê ku grifta nezukyê lîdef zalami çareserdiket. Eger çî sperm nebun dema sperm havêtne, eve dekarin drêzikek biçwik frêkene jurvei guni (TESA/TESE) anji epididymisê (PESA) bu vegirtina spêrman. Eweji lijer sirkirina jhên taybet dhête kirin.

8. Bexşandina Spêrma

Eger zelum neşêt spêrmên xwe drustbiket, eve afret dêkanit spêrmên dayi ji layên zelameki dib u drustkirina folikan bikar bhinit (AID). Ev rêke çareseryê rêke twêkirina jîdervei leşi birêka spêrmên dayê ji layê kesekê diji dêhête bikaranin (çareserya IVF). Eger afret nekari hêkên xwe drustket, eve jut dirani biryarbiden derbarei wergirtina hêkê ji kesek di.

Nuhu, Yasayê Swidi rêkê nadete herduke ku sperm u hêka ji kesek di bistinî.

Ji sala 2005ê ve, Bu Lesbya heie ku hndek ji van çaresêya bikarbanit li rêka li rêka handanê u biharikarya nexişxanên Wilayatên Swidê. Harikari ji rêka handanê anji IVFê dhête kirin.

9. Serkeftin heta çi radayekêye?

Gelek kes hest dikin ku maweya ji çareseryê heta zig paeyabunê ji hemi maweya bi diltengi tre. Gelek dbêjin şti gêska karebêia digel hestên wana niveka geşbin u reşbinêya le hivya deranjaman.

Serkeftina çareserya bende liser egera, herwesa liser temenê jinkê u jimara hewlan. Dema folik dhêne qerisandin u helandin, furseta çêbuna zigî kêmîr dît. Metersya jiberçuna zigên pişti çareseryê her şti zgên sruştia. Zigên birêkên jiderei mizildabê kelek kê m çêdbit. Eger jinik bihalekê bikevit, dê taqikirina sonarê hêta kirin çar heftia pişti çareseryê. Eger hemi tiştêk sruşti u baş dyarbu, çî harikaryên taybet pêtvî nine u afret dê li klinika antenatal hête çavdêrikirin.

Beri çand salan, Swidê yasayek derkir ku tune vyabit êk Imbroy bhête veguhastin jibu kêmkirina çêbuna cêmkân u jibu kêmkirina grftên zigên bi jêmikan. Eveji harikari kir bi kêmkirina piçwik bunên beri wexti u grftên di li zighebunê.

10. Jut heta çandê bçin heta zaru dibin?

Êk ji rêkên berêxwedana vê pirsyarê bi şykirina u berêxwedana tiştên asayi u tiştên ne asayi. Ji layek diji, vyabit mrov digel diltengu u dilnaxoşya prosyê bi tehemulbit, barên hesteweri, demê çareserin vedikêşti, karkirin bi leşê afretê (eger çaresri li klinikên taybetbit) u barên maddiji. Ji alekdiji, buheye ku jut gelek bwana bçit bu hebuna biçiki u çareserikirna bê zarokyê.

Tiştê asayi ewa ku jut vyabit buxwe biryarê biden. Hindek ju, bu wanaa zehmeta pistgîrya mrovên xwe bidest binin. Hindek jutji nabêjine kesê. Hindekên diji dbêjin, belê gelek zehmete ku mrovên wan diwan bigehin çunke bi wê barê neçuine u nizanin ka çawane.

Eve dema harikarya pispuri pêtvie bu çareserikirina u burandina demean nexweş. Sister, pzişk u karmendên kumelayetyêu deruniji hene bu harikarya jutan lo klinikên. Beri anji dema çareseryê, çêtir ewa ku derbarei neserkeftina hawlan jut baxivin u têkbigehin.

Herwesa, çareseryên diji hene şti tebena kirin anji razibun bi jyana bê zaruk. Eger jut hindek wexti bidene vê u beri demi birlêkirin, bu heye ku neserkeftin sanahitirbit bu wana. Akadymya Swidi dbêjit ku Tebena kirin manayê wê ewa ku mrov zaruki şti yê xwe bistinit, ku zaruki şti yê xwe wergirit. Belê, tabena kirin ne çareserya tunêya bu bêzarukyê. Balê, çareserya bu griftê neşyana bune daybabyêye. Eger tu hizra tebenakirê dikei, dê kari peiwendi bi her êkê ji rêkxrawên rêkpêdayên tabanakirinên Swidi bikei.